

Oponentský posudek diplomové práce

Bc. Barbora LOCHMANOVÁ: Cesta za hodnotami aneb ochrana přírody víc než popis práce. Praha: FHS UK 2009, 85 s. + příloha.

Subjektem zájmu diplomové práce Barbory Lochmanové byli zaměstnanci správ chráněných krajinných oblastí, kteří se věnují ochraně přírody i mimo své zaměstnání. Předmětem práce pak bylo vysledovat motivaci(e) těchto lidí k tak intenzivnímu zaujetí ochranou přírody. Jako prostředek ke zpracování daného tématu autorka zvolila kvalitativní výzkum (kombinace biografického rozhovoru a Grounded Theory), přičemž si položila dvě výzkumné otázky: „*Co je motivem jejich konání, proč se věnují ochraně přírody ještě mimo svou pracovní dobu?*“ (s. 11) a „*Čím se ochrana přírody liší od jiných zaměstnání?*“ (ibid.)

Vlastní text diplomové práce je srozumitelně členěn do sedmi oddílů, jež by se daly shrnout do tří celků: úvodní oddíl (s. 10-20) slouží k nastínění tématu práce a postupu vlastního výzkumu; *Teoretická část* (s. 22-54) je v souhrnu věnována jednak vymezení „přírody“ ve vztahu ke „kultuře“, „krajině“ a „hodnotám“ a jednak (s. 48-52) vyrovnání se s problematikou hodnotové orientace; *Empirická část* (s. 55-78) včetně *Závěrů* (s. 79-80) a *Úvahou nad závěry* (s. 81) se pak soustředí především na interpretaci výsledků vlastního výzkumu.

Již z takto stručného nastínění obsahu diplomové práce je zřetelný nesoulad mezi formulovanými výzkumnými otázkami a vlastním obsahem textu. První výzkumnou otázku lze buď považovat za příliš konkrétní (zvažuje pouze **motivace** pro dvojí nasazení v ochraně přírody, vztahuje-li pojem motivace k souhrnu aktualizovaných a chování okamžitě usměřujících pohnutek), či naopak abstraktní (vztahuje-li tento pojem k souhrnu všech pohnutek vzniklých v průběhu života jedince). Ve druhém smyslu totiž mohla být výzkumná otázka podrobněji rozpracována tak, aby byly zřetelné jednotlivé roviny, jež tvoří jak „hodnotové orientace“ ochranářů včetně třeba pojetí přírody (osvětlila by se tak podstatná část teoretické práce, kdy čtenář dlouho neví, proč vlastně čte to, co čte), tak aspekty utváření „hodnotové orientace“ - primární a sekundární socializace. Druhá otázka je pak prostřednictvím zvolené výzkumné strategie a priori nezodpověditelná, což se ostatně ukazuje v závěru práce (s. 80), kde si autorka alespoň do jisté míry uvědomuje, že těžko může srovnávat předmět svého výzkumu s něčím, co nezná a co ostatně ani nelze vymežit („jiná zaměstnání“).

Pokud jde o metodologickou část, překvapila mě kombinace Biografické metody a Grounded Theory. Výklad ovšem rozkryl, že Biografickou metodou byly míněny polostrukturované a narativní rozhovory a že postupy Grounded Theory byly aplikovány pouze jako prostředek analýzy. Možná je škoda, že zmíněné techniky sběru dat nebyly aplikovány v opačném pořadí. Pokud by autorka informátory (omlouvám se, ale v souvislosti s kvalitativní strategií a narativem zvláště je mi zatěžko používat označení respondent) nejprve vyzvala, aby jí vyprávěli o formování svého vztahu k přírodě, a teprve následně se v polostrukturovaném rozvoru doptávala jak na nastolená témata, tak na to, co ve vyprávění nebylo, mohl být obraz toho, jak a proč se člověk stává „ochranářem“ a co pro něj „ochranářství“ znamená, plastičtější. Výrazně totiž ve výkladu výsledků vlastního výzkumu postrádám např. prvek primární socializace, tedy vliv rodiny na utváření vztahu k přírodě. Ten je přítomný pouze v jednom momentu (otec jednoho z informátorů byl zároveň aktivním ochráncem přírody). Nebo se snad autorka domnívá, že děti chovají zvířata, jezdí na chalupy a tábory či navštěvují zájmové kroužky bez vyjednávání s rodiči? I pokud by tomu tak bylo, byl by to zajímavý závěr.

Ve vlastním výkladu metodologických postupů shledávám drobné nejasnosti („konstrukce části vzorku“ (s. 13); „spekulace“ a „intuice“ se s Grounded Theory spíše vylučují – proto ta několikastupňová analýza (s. 14); „triangulace pravděpodobně pochází ze zeměměřičství“ (s. 16); metodologická triangulace není tím, použijí-li se dvě různé techniky sběru dat s různým zaměřením (ibid.); otevřené kódování se ptá po významu sdělení, nikoli pouze po tématech (s. 17) atp.), ale v zásadě jsou postupy sběru a analýzy dat, mohu-li soudit bez přiložených transkriptů, aplikovány

správně. Také vzorek je utvořen logicky, ale popis jeho tvorby neodpovídá kvalitativním postupům. Předně v kvalitativním výzkumu nejde o to, aby získaná data byla reprezentativní vzhledem k populaci. Náhodný výběr tudíž není vhodnou technikou konstrukce vzorku (navíc takový výběr de facto skutečně nebyl ani při výběru CHKO, ani jednotlivých informátorů). Odhlédneme-li od výše řečeného, není mi též jasné, ve vztahu k jaké populaci měla být reprezentativní věková skladba vzorku. Popisovaný způsob výběru bylo lze označit jako účelový a místo nerelevantních úvah o reprezentativitě bylo spíše na místě věnovat více prostoru popisu samotného vzorku. U nastíněného, v demografických charakteristikách silně heterogenního, vzorku je totiž významné nejen to, co se říká, ale i to, kdo to říká (z téhož důvodu postrádám odkazy na sociodemografické charakteristiky informátorů u citací z rozhovorů).

Teoretická část práce je vedle (snad, nedokážu posoudit) k tématu relevantních zdrojů z oblasti environmentalistiky a ekologie budována na podkladě psychologie. Hodnotové orientace jsou ale též významným sociologickým tématem a pokud by autorka literaturu z této oblasti použila, nemusela definovat hodnoty jako „dobro“, ale spíše jako komplexní významy ovlivňující naši „zaměřenost“, tedy blíže cílům své práce. Za nepřilíš funkční považuji též vymezení kultury, což se projevuje tím, že autorka v závěru práce přejímá vymezení „kultura – civilizace“ (s. 78) z jednoho z rozhovorů (s. 60).

Empirická část je v porovnání s podrobnou teoretickou částí spíše stručná. Autorka nejprve uvádí koncepty a kategorie, jež se z jejich dat „vynořily“, a na jejich základě obvykle za použití v teoretické části nastíněných konceptů interpretuje získaná data. Text je čtivý a zajímavý, i když by si snad zasloužil důraznější členění (např. v části „Hodnota ochránce“ (s. 66n) je výklad zaměřen spíše na vztah k přírodě než na člověka, jak by se z názvu dalo usuzovat) a práci s citacemi a pojmy (např. s. 70 – z uvedené citace mi nevyplývá, že by informátor X hodnotil krajinu „esteticky pozitivně“ ani že by Y žádnou z lokalit krajiny Hradecka „esteticky pozitivně“ nehodnotil, podobně tamtéž „historický vztah“ se nemusí vztahovat pouze ke krajině dané lokality, ale i k typu krajiny obecně, jak je ostatně rozpracován jinde, atp.), či důslednější interpretace významu některých okolností (např. navštěvují informátoři přírodu jen z pracovních důvodů? - s. 74 /a pokud ano, mohou tam opravdu „vypnout“?, s. 80/, vliv soukromí (rodina) na možnost realizovat dvojí ochránářství (s. 75), výzdoba kanceláří (s. 76) atp.). V kapitole Závěry jsou pak vcelku obratně shrnuty výsledky výzkumu. Absurdní odstavec o odlišnosti ochránářství od jiných zaměstnání je důsledkem nesmyslné výzkumné otázky. Postrádala bych v práci kapitolu „Úvaha nad závěry“, která se opravdu formou úvahy pokouší o aplikaci výzkumu.

Z formálního hlediska lze ocenit kultivovaný jazyk s minimem gramatických nedostatků, vytknout pak neuvádění odkazů na stránky u přímých citací a zařazení Přílohy před Bibliografií.

V souhrnu mohu konstatovat, že diplomová práce Barbory Lochmanové je přes uvedené nesrovnalosti zdařilá a navrhuji ji hodnotit jako velmi dobrou, zhruba 12-13 body.

V Praze, 20. června 2009

Mgr. Hedvika Novotná